

Chceme volně dýchat

**komentář asociace neziskových organizací Zelený kruh
k novele zákona o ovzduší**

březen 2012

Letošní zimu opět provázel nebezpečný smog - na severu Moravy i Čech, v Praze či v Brně. Proti soustavnému poškozování zdraví zejména dětí, starších lidí nebo alergiků přitom existuje recept. Experti ze dvou českých univerzit spočítali, jaké zvýšení poplatků za vypouštěné škodliviny by dokázalo motivovat podniky k postupnému přechodu na efektivnější a čistší technologie. Vláda poté navrhla mírnější nárůst, než jí doporučili odborníci. Část poslanců dokonce proti smyslu zákona rovnou odhlasovala úplné zrušení poplatků.

Pokud vás tento vývoj překvapil a nedává vám příliš smysl, nejste sami. Mnoho občanů nyní doufá, že Senát vrátí zákon sněmovně k novému hlasování - a to alespoň v podobě původního vládního návrhu. Níže najdete několik dobrých důvodů, proč.

Dýcháme příliš mnoho škodlivin

Komise pro životní prostředí Akademie věd ČR upozornila na nepříznivé zdravotní dopady vystavení znečištěnému ovzduší zejména v době těhotenství a u předškolních dětí s rizikem vážných následků v pozdějším věku. **[1]** Smog ohrožuje také starší populaci a nemocné – alergiky, astmatiky či kardiaky. Za nejnebezpečnější škodlivinu s rakovinotvornými účinky jsou považovány jemné prachové částice, s nimiž do těla pronikají další škodliviny.

Nadlimitním koncentracím je dlouhodobě vystavena třetina našeho území, kde ovšem žijí dvě třetiny obyvatel. V uplynulém roce se rozloha postiženého území ještě zvětšila. **[2]** **Na nejpostiženějším Ostravsku polévatý prach v ovzduší letos překračoval povolený imisní limit (50 µg/m³) až osmkrát.**

Kdo může za znečištěné ovzduší

Hlavní příčinou smogových situací je polévatý prach. Průmysl, doprava a vytápění domácností se přitom podílejí na celkové zátěži zhruba stejným dílem. **V silně průmyslových regionech jako je Ostravsko či některé oblasti Ústeckého kraje, ovšem průmyslové zdroje převažují.** Například jen na oblast v Ústí nad Labem a Trmicích v roce 2009 dopadlo 94 tun prachu. **[3]** Polovina pocházela ze dvou tepláren a kamenolomu, 40 tun z dopravy a pouze necelých 10 tun z domácích topenišť. Oxidy síry, u kterých již také bylo zaznamenáno překročení imisního limitu, pocházejí až z 80 % z průmyslu, konkrétně ze spalovacích zdrojů o tepelném příkonu nad 50 MW. **[4]**

Místo hlavních viníků platí oběti

Evropská agentura pro životní prostředí analyzovala finanční škody působené největšími evropskými znečišťovateli ovzduší. **[5]** Podle jednoduchého přepočtu se škody způsobené českými podniky ročně pohybují v rozmezí 88 až 149 miliard korun. České poplatky za znečišťování ovzduší přitom činí pouhá promile až jednotky procent z této částky. Základní princip „znečišťovatel platí za znečištění“ zde tedy nefunguje. **Škody neplatí viníci, ale oběti znečištění - obyčejní lidé, nepřímo ze svých daní, ale také přímo, pokud jsou znečištěním zdravotně postižení.**

Z České republiky se na předních místech evropského žebříčku znečišťovatelů nacházejí například společnosti ČEZ a Arcelor Mittal. Právě ony přitom získaly letos státní dotace na modernizaci provozu ve výši 1,5 miliardy korun. Na nové investice obdržely od státu také největší část z emisních

povolenek v hodnotě desítek miliard korun. **Přispíváme jim tak už potřetí - tím, že je zbavíme i symbolické povinnosti platit za znečištění.**

Stávající poplatky nefungují

Vědecká rada ministra životního prostředí shrnula výsledky rozsáhlé analýzy dopadů poplatků za znečišťování ovzduší, za vypouštění znečištěných vod a za ukládání odpadu na skládkách na více než 9 000 firem. **[6]** **V roce 2006 většinou poplatky nedosahovaly ani 0,5 % z tržeb daných společností.** Počátkem devadesátých let to přitom bylo v poměru dvakrát více. V Německu, Rakousku či v severní Evropě platí podniky poměrně vyšší poplatky v podobě chytře nastavených daní, které skutečně vedou k modernizaci průmyslových provozů. **U nás si podniky mohou dovolit zaplatit malý poplatek i za velké množství škodlivin, protože je to pořád výhodnější, než investice do čistých technologií.**

Poplatkový kompromis

Vláda předložila poslancům poplatkovou reformu, která byla kompromisní, ale promyšlená a podložená ekonomickými analýzami. Vedle výrazného zjednodušení poplatků reforma také automaticky odpouští zvýšený poplatek všem podnikům, které už investovaly do čistší výroby. Platit by tak museli jen ty podniky, které nejlepší dostupné technologie neuplatňují. Připomínáme, že vládou navržený postupný nárůst sazeb je stále několikanásobně nižší, než doporučují expertní studie - vláda tedy ve svém návrhu již zohlednila očekávanou kritiku ze strany největších znečišťovatelů. Přesto se odporu nevyhnula zcela.

Další vytváření „kompromisu z kompromisu“ - tedy navrhování ještě nižších sazeb, než obsahoval vládní návrh, nedává smysl, pokud je konečným cílem snížení faktického znečištění. Expertní studie již prokázaly, že by takové poplatky pro velké podniky neplnily motivační funkci.

Komu jsou výnosy určeny?

Poplatky za znečišťování ovzduší plní ještě jednu důležitou funkci - jsou zdrojem dotací na projekty zlepšování stavu ovzduší. Pro omezování polévatého prachu mají například zásadní význam místní a krajské projekty na překrývání hald a výsypek, vysazování lesních a travnatých ochranných pásů nebo čištění ulic.

Vybrané poplatky slouží také jako finanční spoluúčast České republiky při žádostech o řádově vyšší částky z evropských strukturálních fondů. Příjmy z prodeje emisních povolenek (tedy těch, které nebyly již rozděleny zdarma) přitom tuto roli plnit nemohou – ty jsou účelově vázány výhradně na omezování příčin a dopadů klimatických změn. **Milionové úspory velkých znečišťovatelů tak mohou znamenat miliardové přímé ztráty pro českou společnost.**

Výnosy z poplatků za znečišťování ovzduší spravuje Státní fond životního prostředí. Zrušením poplatků by ztratil pětinu svých celkových příjmů z poplatků a

česká vláda uhlíkovou daň. Navíc pro domácí topeniště zavádí už vládní návrh zákona o ovzduší povinnost přechodu na nízkoemisní kotle do deseti let a také pravidelné kontroly. Systém ekonomických nástrojů v energetice je prostě podstatně složitější – každá sazba má jiný jasně daný účel – než by se zdálo z některých výroků v médiích. [8]

Zpoplatnění oxidu uhličitého skutečně ovlivňuje rozhodování tepláren. Například povolení k vypuštění jedné tuny CO₂ loni stálo zhruba 15 Euro, letos jen 7 Euro. [9] Poplatky za škodliviny v ovzduší jsou ovšem řádově nižší.

„Škody způsobené českými podniky ročně pohybují v rozmezí 88 až 149 miliard korun“

výpočet dle European Environmental Agency

pokut (cca 390 milionů z 2 miliard Kč). **Byla by tak ohrožená finanční stabilita celého fondu. [7]**

O poplatcích se už mluvilo

Zrušení poplatků za znečišťování ovzduší již v roce 2001 neúspěšně navrhoval poslanec Jiří Drda (ODS). Byl tehdy zároveň předsedou představenstva provozovatele liberecké spalovny odpadů – tedy významného znečišťovatele i plátce poplatků. Svůj návrh neprosadil, zabránil však zvýšení poplatků, o němž se tehdy také uvažovalo. Již tehdy totiž bylo známo, že jsou nastaveny příliš nízké k tomu, aby mohly podniky motivovat k používání čistějších technologií.

Hlavní argument zastánců znečišťujícího průmyslu zůstává prostý – chtějí snížit jeho náklady, **aby mohl lépe konkurovat firmám z rozvojových zemí, které se o dopady své činnosti na lidské zdraví „také nestarají“**. Jak na takový argument zareagují čeští zákonodárci, závisí pouze na politické odpovědnosti jednotlivců a jejich stran.

Další argument říká, že poplatky znevýhodní centrální vytápění domácností oproti domácím topeništím. Tento argument ale míchá hrušky s jablky. Evropský systém emisního obchodování se vztahuje na všechny země stejně, s výjimkou Polska a České republiky, které jsou zvýhodněné, aby si naše podniky zachovaly konkurenceschopnost při pomalejším přechodu na čistější technologie. České teplárny prostě už tak dostanou velkou část emisních povolenek zdarma a podíl povinného nákupu povolenek poroste teprve postupně. Pro vyrovnání podmínek s domácími topeništi naopak připravuje

Útok proti českým poplatkům za škodliviny přirozeně nijak neovlivní evropský systém obchodování s emisemi, a neumožní tak teplárnám vyhnout se postupnému přechodu na jiná paliva.

Jako argument bývá uváděno, že nová evropská směrnice o průmyslovém znečištění pro velká průmyslová zařízení zavádí přísnější limity. Jenomže tyto přísnější evropské limity měly původně platit již od roku 2012. Evropská unie se nyní novou normou rozhodla prodloužit termín zpřísnění pravidel do roku 2016 s možností transformačního plánu snížení emisí do roku 2020 (v případě tepláren dokonce roku 2023). **Až po roce 2020 tak podniky mají používat nejlepší dostupné technologie i ve stávajících provozech.** Příslušný evropský seznam technologií přitom dává podnikům na výběr technologie různého typu a účinnosti. Znečišťovatelům tedy v nejbližší době z této strany žádná nadměrná zátěž nehrozí.

V postižených regionech ovšem mohou krajské úřady již dnes uložit podnikům ještě přísnější povinnosti. Na Ostravsku se tak skutečně děje, a přesto jsou zde emisní limity osminásobně překračovány. To ukazuje, že individuální jednání a dobrovolné dohody nikam nevedou. **Řešení představuje právě postupné navyšování zpoplatnění škodlivin. Spravedlivě a dlouhodobě by nastavilo parametry podnikatelského prostředí směrem k novým investicím a novým pracovním místům v perspektivních oborech, které tolik neničí zdraví lidí. Takové řešení by snížilo znečištění efektivně a dříve, než za deset let.**

Chraňte naše zdraví a ne zájem několika firem

Za zvýšení poplatků na motivační úroveň se staví odborná i laická veřejnost. Komise pro životní prostředí Akademie věd označila hlasování sněmovny za skandální, Vědecká rada ministra životního prostředí ČR dokládá [10], že zastánci zrušení poplatků své rozhodnutí nijak odborně nepodpořili. Obyvatel nejpostiženějšího kraje se jasně zastala [11] Rada Moravskoslezského kraje i ostravské městské zastupitelstvo. [12] Občané mají ve svých prioritách dávno jasno. Podpořte silný návrh i Vy.

Zdroje

- [1] VR MŽP: [Stanovisko Vědecké rady ministra životního prostředí ČR](#)
- [2] ÚV ČR: [Vládní návrh zákona o ochraně ovzduší](#)
- [3] Deník: [Vzduch Ústečanům otravují teplárny, kamenolom a doprava](#)
- [4] ÚV ČR: [Vládní návrh zákona o ochraně ovzduší](#)
- [5] EEA: [Odhad nákladů na odstranění škod](#)
- [6] VR MŽP: [Vědecká rada ministra životního prostředí ke změnám návrhu zákona o ovzduší](#)
- [7] MŽP: [Zpráva o hospodaření SFŽP ČR za rok 2010](#)
- [8] Energostat: [Emisní povolenky jako vážný problém energetiky v ČR](#)
- [9] MŽP: [Proběhl první kulatý stůl k výnosům z prodeje emisních povolenek, MŽP chce peníze investovat hlavně do energetických úspor](#)
- [10] VR MŽP: [Stanovisko Vědecké rady ministra životního prostředí ČR](#)
- [11] Veřejná správa: [Rada kraje vyjádřila nesouhlas s návrhem zákona o ovzduší](#)
- [12] Ostravské zastupitelstvo: [Usnesení z 15. zasedání konaného dne 15. 2. 2012](#)